

študija Filipa Uratnika »Poljedelsko delavstvo v Sloveniji«, ki nam predstavlja in klasificira ves oni naš kmetski proletariat, ki smo ga doslej tako malo upoštevali: kmečke posle, dninarje, viničarje, majerje, kočarje in kakor se že imenujejo. Iz študije izvemo, da cela tretjina našega poljedelskega prebivalstva dela na tuji zemlji; to so zlasti oni, ki izhajajo iz malih kmetskih posestev (pod 5 ha), ta pa so pri nas žal zelo številna. Razdrobljenost posestev se znova pokaže kot ena glavnih nesreč našega kmetskega gospodarstva. To velja zlasti za vzhodno Slovenijo, kjer je ravno radi tega največ previška delovne sile, posebno v vinogradništvu. S tem v zvezi je zanimiva ugotovitev, da je zaposleno v slovenskih vinogradih povprečno 60.000 oseb, več kot v gozdovih in na žagah. Pri tem nam misli nehote zopet uidejo k Žgeču in Kerenčiču.

Uratnik naniza nato še vrsto gospodarskih analiz, sicer brez pravega logičnega reda, pa vendar s točnimi in dokumentiranimi ugotovitvami. Bavi se z donosnostjo poljskega dela, pa zopet posebej z vinogradništvom, kjer se povzpne do zelo potrebne trditve, da so krediti in investicije za obnovo vinogradov gospodarsko pomembnejši od onih za ceste. Podaja sliko o gibanju prebivalstva v Sloveniji ter poudarja neizbežnost našega izseljevanja, trajnega in sezonskega, ki pa bi se vendarle dalo omejiti s pravilnejšo razporeditvijo in izrabo delovne moči. Izčrpno so obdelane mezde in življenjski nivo poljedelskega prebivalstva ter problemi zaščite poljedelske delovne moči ter njenega socialnega zavarovanja. Študiji so dodani obsežni in izčrpni statistični pregledi, značilen dodatek pa sta ji še izvlečka iz Žgečeve in Kerenčičeve študije.

Uratnikovo razpravo dopolnjuje še referat Hrvoja Maistra »Zaposlitev kmetskega prebivalstva«. Na osnovi zanimivih in kritičnih, dasi včasih iz razumljivih razlogov še močno hipotetičnih kalkulacij, pride avtor do zaključka, da je pri našem kmetskem prebivalstvu neizkoriščenih na leto čez 22 milijonov delovnih dni, kar pomeni v poletni dobi nekako 43.000 delovnih moči, t. j. 10% vse tedaj razpoložljive poljedelske delovne moči. Zlasti močna je ta neizkoriščenost na severovzhodu, odtod veliki odtok sezonskih delavcev. Vsa ta neizkoriščena moč predstavlja torej dejansko preobljudenost slovenske zemlje; zato se nujno mora seliti v mesto ali izven meja. Naloga naše agrarne politike ni torej samo v povečanju donosa kmetijskih panog, temveč tudi v smotrni zaposlitvi delovnih moči. Saj vemo, da marsikje v Sloveniji polja pogrešajo delavcev. Razen tega bi se dobršen del odvišne moči mogel porabiti v javnih delih in nekaterih domačih obrtih, sploh v nekmetijskih panogah. Tudi Maistrovi računi nam torej pokažejo, da sama zemlja kljub najsmotrnejši ureditvi ne bo mogla nikdar več rediti vsega našega ljudstva: njegov previšek mora nujno v svet, v mesto, v industrijo. In če se zapre svet ter odseli industrija?

Vse študije »Socialnih problemov« se končajo s praktično uporabljivimi smernicami za socialno-politično delo, v kolikor se tiče agrarnega delavstva. Dajati smernice na osnovi znanstvene proučitve obstoječih razmer, je smisel in namen Socialno-ekonomskega instituta. S tega vidika bi njegove publikacije ne bile samo znanstvene študije, nego tudi delovni programi. V tej smeri nudijo »Socialni problemi slovenske vasi« solidno osnovo in začetek.

Svetozar Ilešič

A. V. ISAČENKO: NAREČJE VASI SELE NA ROŽU. Izdalo Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani 1939. Po Tesnièreu in Maleckem je Isačenko že tretji tujec, ki je v dobi po vojni napisal obširno študijo iz področja slovenske dialektologije, je pa prvi, ki je svoje delo tudi natisnil v Ljubljani na slovenskem jeziku.

Avtor je po rodu Rus, po študiju pa učenec kneza Trubeckoja na Dunaju. Že preje je objavil nekaj razprav o slovenskih dialektih na Koroškem. S podporo dunajske akademije znanosti je zbiral v Rožu dialektološko gradivo, ki ga je deloma porabil tudi v svoji novi knjigi.

Pri nas je novost vsestranska monografija o govoru ene same vasi. Večina dialektološkega gradiva, kolikor je sploh objavljenega, je raztresena po časopisih in ponavadi se omejuje samo na posamezne glasoslovne pojave. Isačenko je poizkušal zajeti lokalni govor v celoti, ne samo glasoslovno, ampak tudi njegovo morfološko in leksikalično strukturo, z vsemi socialnimi in historičnimi osvetlitvami, s katerimi more računati dialektolog pri današnjem stanju slovenistike.

Avtor si gotovo ni samo slučajno izbral za svojo študijo govora vasi Sele na meji med rožanskim in podjunskim dialektom, saj spada ta vas med najbolj izolirana slovenska naselja na Koroškem. Vas leži v gorski kotlini komaj dobra dva kilometra zračne črte od državne meje pod stenami Košute. Predgorje Karavank jo loči od Borovelj in od Drave, stik s Podjuno ji zapira Obir in v tako odmaknjenem gorskem kotu je mogel lokalni govor razviti marsikatero značilno posebnost, ki more zanimati dialektologa.

Kot v vseh slovenističnih razpravah, ki so jih napisali tujci, je tudi v Isačenkovi knjigi mnogo osvetljav in teoretičnih razlag, ki bi sicer dobro služile za informacijo drugje, pri nas pa so dovolj dobro znane in bi v slovenski prireditvi lahko odpadle. Za nas je dragoceno samo novo gradivo in novi pogledi, deloma tudi metoda, s katero se slavist tuje šole loti naših problemov.

Isačenko je začel delati s solidno znanstveno pripravo. V fonetični transkripciji se je ravnal verno po Ramovšu, tako da nam njegovih znakov ni treba šele prilagojevati, kakor v marsikaterem tujem slovenističnem delu. Tudi zaznamkom akcenta ni mogoče očitati bistvenih napak. Knjiga je razdeljena v poglavja o glasoslovju, morfologiji in leksikaličnem gradivu. Poglavje o glasoslovju, ki zavzema skoro dve tretjini celotnega obsega knjige, je deljeno v dva dela, deskriptivni in historični.

Za ugotovitev besedne in stavčne intonacije v prvem delu si je avtor izbral pri nas še ne uporabljeno fonološko metodo. Fonologija, kakršno posebno goji praška šola, ki ji pripada krog ruskih emigrantov na Češkem in tudi nekaj čeških in hrvaških slavistov in lingvistov, poizkuša s subjektivnim grafičnim ali kakor sami pravijo strukturalnim opisom podati fonetično kombinatoriko, ritmiko in melodiko jezika. Tukaj ni mesto, da bi se spuščali v razpravljanje za ali proti fonologiji. Metoda sama po sebi ni nova, toda marsikaterega pregorečega pristaša je že zavedla do popolnoma napačnih in naravnost nasprotujočih si zaključkov. Na vsak način je ta metoda preveč subjektivna, da bi človek brez rezerve sprejel njene rezultate, in ker je avtor tujec, je še bolj upravičen dvom, ali je vse prav slišal in zaznamoval. Sheme o rastoče in padajoče intoniranih besedah so že same po sebi sumljive, tem bolj velja to za slovenski dialekt, ki pozna vokalno redukcijo, katero so povzročile posebne intenzitetne razmere v nenaglašeni zlogih. Končni zlog utegne biti nekoliko zasopel, kar je v gorjanskih govorih tudi v drugih jezikih zelo pogost pojav; morda, toda težko verjetno, bi mogel biti v nekaterih akcentskih kategorijah intenzitetni višek šele na začetku končnega poakcentskega zloga, če pa govori avtor o muzikaličnem višku na koncu besede, se mora pač sprijazniti z mislijo, da mu nihče, kdor ima količkaj ušes za jezik, tega ne bo verjel. Pravtako problematična so tudi izvajanja o stavčnem akcentu. Edini dokaz za take trditve je živa govorica in to, kar danes vemo o vzrokih

glasoslovnih in akcentskih pojavov v slovenskih dialektih, ki so zasegli tudi selski govor, nasprotuje Isačenkovi fonološki izvajanjem.

Pri vokalizmu so za slovenske kvalitetne stopnje oznake kot n. pr. »italianski a« in »palatalni a« nekoliko tuje in tudi nezadostne. Glas *ë* je bržkone zelo napet, toda še frontni vokal, kot v večini koroških govorov. Sicer pa je transkripcija vokalnega sistema posneta po Ramovševi Dialektologiji in ne prinaša nič novega; predvsem pogrešam natančnejše določitve kvalitetnih stopenj posameznih vokalov. Pri opisu konzonantizma je avtor nekoliko preveč shematičen. Spirantizacijo labialnih in dentalnih zapornikov v izglasu je pač mogoče slišati sem in tja pri posamezniku, toda ne morejo biti regularni členi normalnega glasovnega sestava. Vokalna redukcija je seveda zasegla tudi konzonante, kot v vseh slovenskih govorih, ki jo poznajo, oslabitev zapore pa je regularna povsod v podobnih pozicijah. Štadij bilabialne in labiodentalne spirantizacije je treba smatrati samo za prehodni in individualni pojav. Ako bi bil regularen, bi to privedlo še do marsikaterih drugačnih izprememb v konzonantizmu, ki jih pa selski govor ne pozna. Glas *q* ni laringalen, ker je zapora tvorjena na farinksu ali celo na zadnjem mehku nebu. Popolnoma odveč pa je bila delitev konzonantov v normalne in intenzivne, ker so razlike preneznatne, ne vplivajo niti na barvo niti na naravo glasu in se kot take izkažejo le kot različne stopnje intenzitete zloga. Geminacij, ki so nastale radi ojačene vokalne redukcije v hitrem govornem tempu, ni mogoče primerjati z geminacijami, ki se včasih pojavijo v severnih slovanskih jezikih, kajti reducirani vokal je pri njih vsaj nakazan, če že ni artikuliran.

Historični del je dosledno posnet po Ramovševih izvajanjih, zato bi ga avtor lahko skrajšal in se omejil samo na svoje gradivo brez obširnih in že znanih razlag, posebno še, ker ne prinaša takšnega novega gradiva, ki bi zahtevalo novih osvetljav. Seveda bi bil tako izredno skrbno izdelani historični pregled umesten v vsaki tuji izdaji, in ker Isačenko prvotno najbrže ni nameraval tiskati knjige pri nas, mu tega seveda ne smemo šteti v zlo. Historični del njegove razprave je kljub zanimivim rezultatom in tudi večinoma že znanemu gradivu vendarle dosedaj najpodrobnejši opis koroških govorov, ker pri razlagah ni upošteval samo selskega govora, ampak se je povsod oziral na ves rožanski teritorij.

Vprašanje je, je-li potrebno v študiji o lokalnem govoru posvetiti toliko prostora morfologiji. Ves sistem je itak splošno slovenski in bi zato zadostovalo naštetih in pojasniti samo razlike v posameznih kategorijah. Če bi vsak slovenski govor opisali po Isačenkovi zasnovi, bi se gradiva po nepotrebnem nabralo toliko, da bi ga v življenju komaj prebral. Leksikalični del, ki je za lokalni govor gotovo zelo zanimiv, pa je v tej knjigi v primeri z drugim gradivom vsekakor preveč reven, ker našteva samo nekaj terminoloških kategorij in nekaj nemških izposojenk s socialno osvetlitvijo.

Pri tako podrobno zasnovani knjigi bi bilo potrebno stvarno kazalo, predvsem pa bi bilo treba več tekstov, dočim nam avtor nudi na koncu svoje knjige samo kratek primer govora. Avtorju se pozna, da je mnogo razmišljal o zasnovi dialektološkega zbiranja, toda prav tako, da se je ob svoji prvi knjigi šele učil organizacije dela. Kljub vsem takim pomankljivostim moramo knjigo uvrstiti med naše najboljše dialektološke študije in želimo, da bi avtor svoje delo nadaljeval.

F. Bezljaj

FRANCE KIDRIČ: ZGODOVINA SLOVENSKEGA SLOVSTVA OD ZAČETKOV DO ZOISOVE SMRTI. S petim snopičem je prof. Kidrič zaključil prvi del svoje monumentalne »Zgodovine slovenskega slovstva«, ki obsega z vsemi dodatki